

2021-06-10
S2021/04972 (delvis)

Socialdepartementet

Inspektionen för vård och omsorg
Box 45184
104 30 Stockholm

Uppdrag att förstärka och utveckla tillsynen och uppföljningen av den psykiatriska tvångsvården och den rättspsykiatriska vården

Regeringens beslut

Regeringen ger Inspektionen för vård och omsorg (IVO) i uppdrag att, under perioden 2021–2024, förstärka och utveckla tillsynen och uppföljningen av den psykiatriska tvångsvården och den rättspsykiatriska vården.

Uppdraget ska genomföras i samråd med Socialstyrelsen. IVO ska vidare föra dialog med Barnombudsmannen, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), regioner, patient-, brukar-, och anhörigorganisationer samt de övriga aktörer som myndigheten finner är av relevans för uppdragets genomförande. Utöver patientperspektivet ska barnrättsperspektivet och jämställdhetsperspektivet särskilt beaktas.

IVO får för uppdragets genomförande använda 5 000 000 kronor under 2021. Kostnaderna ska belasta utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg, anslaget 1:8 Bidrag till psykiatri, anslagsposten 3 till Kammarkollegiets disposition. Medlen utbetalas efter rekvisition ställd till Kammarkollegiet. Rekvisitionen ska ske senast den 1 december 2021. Medel som inte har utnyttjats ska återbetalas till Kammarkollegiet senast den 31 mars 2022. Vid samma tidpunkt ska en ekonomisk redovisning över använda medel lämnas till Kammarkollegiet.

Uppdraget ska delredovisas till Regeringskansliet (Socialdepartementet) senast den 31 maj 2022. Delredovisningen ska innehålla en plan för hur myndigheten avser att ta sig an arbetet med uppdraget. Uppdraget ska därefter delredovisas till Regeringskansliet (Socialdepartementet) årligen under perioden 2023–2024, senast den 31 maj, och slutredovisas senast

den 31 maj 2025. Slutredovisningen ska innehålla en beskrivning av genomförda aktiviteter och åtgärder samt en plan för hur myndigheten avser att omhänderta de iakttagelser som framgår av redovisningarna. IVO ska därtill lämna förslag på eventuella behov av ytterligare åtgärder som på nationell nivå, ur ett tillsynsperspektiv, behöver vidtas för att skapa förutsättningar för att patienter i den psykiatriska tvångsvården och den rättspsykiatriska vården får en god, trygg och säker vård. Rekvisition, återbetalning och redovisning ska hänvisa till det diarienummer som detta beslut har.

Ärendet

De patienter som vårdas inom den psykiatriska tvångsvården och den rättspsykiatriska vården är en särskilt utsatt grupp. Sådan vård innefattar inskränkningar i grundläggande fri- och rättigheter och det är därför särskilt angeläget att tillsynen enligt de psykiatriska tvångsvårdslagarna bedrivs strategiskt, effektivt och enhetligt samt att vårdinrättningarna blir föremål för en kontinuerlig och systematisk granskning av den ordinarie tillsynsmyndigheten.

Under senare tid har flera insatser vidtagits av regeringen för att stärka och utveckla den psykiatriska tvångsvården och den rättspsykiatriska vården. Regeringen har bl.a. givit Socialstyrelsen i uppdrag att genomföra en kartläggning av den psykiatriska tvångsvården och den rättspsykiatriska vården (S2021/02640) och uppdragit åt en särskild utredare att se över vissa frågor enligt lagen om psykiatrisk tvångsvård, förkortad LPT, och lagen om rättspsykiatrisk vård, förkortad LRV (dir. 2021:36). Syftet med uppdraget är att ytterligare stärka barnrättsperspektivet, rättssäkerheten och säkerheten i vården för de personer som tvångsvårdas med stöd av LPT och LRV samt säkerheten för medpatienter och personal. Flera aktörer har dock pekat på att det även finns ett fortsatt behov av en förstärkt och utvecklad tillsyn gällande den vård som bedrivs med stöd av tvångslagstiftningen.

Den 28 april 2021 presenterade Riksdagens ombudsmän (JO), resultaten av ett initiativärende där ChefsJO har granskat hur IVO följer upp vården enligt de psykiatriska tvångsvårdslagarna. I granskningen ingår IVO:s arbete med uppföljning av vårdgivarnas användning av tvångsåtgärder, granskning av anmälningar enligt lex Maria, uppföljning av vårdgivarnas systematiska patientsäkerhetsarbete, kontroller av fysiska vårdmiljöer m.m., patienter som hålls avskilda under lång tid samt säkerhetsregistret. Sammanfattningsvis är chefsJO mycket kritisk till att IVO inte kommit längre med att utveckla de

metoder som behövs för att fullgöra kravet på att tillsynen över vården ska bedrivas strategiskt, effektivt och enhetligt enligt de psykiatriska tvångsvårdslagarna. ChefsJO rekommenderar IVO att säkerställa en central styrning och systematisk uppföljning av de regionala tillsynsavdelningarnas verksamhet för att syftet med tillsynen ska kunna uppnås. Liknande synpunkter har framförts av den nationella samordnaren inom området psykisk hälsa i betänkandet För barnets bästa? (SOU 2017:111) som framhåller att den nationella tillsynen behöver stärkas samt att IVO behöver utveckla sitt arbete med en ändamålsenlig och regelbunden tillsyn inom tvångsvården avseende såväl rättssäkerhet som vårdinnehåll. Detta kan, enligt samordnaren, motverka missförhållanden och integritetskränkande behandling, stärka patientens delaktighet och ge patienten bättre möjligheter att komma till tals och en upplevelse av att patientens rättigheter tas på allvar.

Enligt regeringens mening är den statliga tillsynen ett viktigt verktyg i arbetet med att säkerställa att patienter får den vård som de har rätt till och inte utsätts för ingrepp i sin självbestämmanderätt som inte är absolut nödvändiga. Som ett led i regeringens strävan att utveckla den psykiatriska tvångsvården och den rättspsykiatriska vården, och med utgångspunkt i de brister och problem som uppmärksammats inom området, anser regeringen att tillsynen och uppföljningen av den psykiatriska tvångsvården och den rättspsykiatriska vården ska stärkas.

Närmare om uppdraget

Inom ramen för uppdraget ska IVO vidta åtgärder för att säkerställa att myndigheten kan bedriva en strategisk, effektiv och enhetlig tillsyn över den psykiatriska tvångsvården. Utgångspunkten för arbetet ska vara att omhänderta de iakttagelser som har gjorts av ChefsJO och den nationella samordnaren inom området psykisk hälsa. Insatserna ska, efter uppdragstidens slut, vara integrerade i myndighetens ordinarie verksamhet.

Arbetet omfattar att utveckla verktyg och nödvändig datatillgång för att åstadkomma en utvecklad riskanalys och säkerställa tillförlitliga och ändamålsenliga register samt ändamålsenlig hantering av s.k. underrättelser om tvångsåtgärder som möjliggör en effektiv styrning, prioritering och uppföljning av tillsynsärenden. För den enskildes trygghet och för utvecklingen av vården är det speciellt viktigt att myndigheten har möjlighet att fortlöpande kunna följa och studera användningen av olika typer av tvångsåtgärder. Därför är automatiserad informationsöverföring av stor vikt för

IVO:s fortsatta tillsyn och en viktig aspekt i utvecklingen av IVO:s it-system och register. I uppdraget ingår även att vidta insatser för att säkerställa en ändamålsenlig och regelbunden tillsyn inom tvångsvården avseende såväl rättssäkerhet som vårdinnehåll.

Uppdraget omfattar den psykiatriska tvångsvården och den rättspsykiatriska vården, för såväl barn som för vuxna. Utvecklingsarbetet kan även omfatta en förstärkt tillsyn och uppföljning av barn- och ungdomspsykiatri, i det fall som myndigheten finner det relevant. En utgångspunkt i arbetet, gällande patienter under 18 år, ska vara FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Då det är centralt att barnrättsperspektivet ständigt stärks inom den psykiatriska tvångsvården och att barn får sina rättigheter tillgodosedda ska IVO, inom uppdraget, fortsätta arbetet med att särskilt utveckla stöd och arbetssätt utifrån ett barnrättsperspektiv. Det är vidare angeläget att IVO fortsatt arbetar för att öka patientens tillgång till information om vårdens syfte och innehåll, sina rättigheter och möjligheter att framföra klagomål samt arbetar för att säkerställa att patienter får komma till tals i tillsynen, i den mån patienten så önskar.

Uppdraget bör, där så är lämpligt, samordnas med myndighetens uppdrag inom närliggande områden, t.ex. uppdraget att inkomma med underlag inför en kommande nationell strategi inom området psykisk hälsa och suicidprevention (S2020/06171). I arbetet med uppdraget ska Socialstyrelsens pågående uppdrag inom området beaktas, däribland uppdraget att stödja kvalitetsutveckling i den barn- och ungdomspsykiatriska heldygnsvården inklusive den psykiatriska tvångsvården (S2019/01522) samt uppdraget att kartlägga den psykiatriska tvångsvården och den rättspsykiatriska vården (S2021/02640).

De iakttagelser som myndigheten gör inom ramen för utvecklingsarbetet ska spridas och kommuniceras till berörda verksamheter och aktörer på ett

lättillgängligt och målgruppsanpassat sätt. I arbetet med uppdraget ska data-skydd och integritetsaspekter genomgående uppmärksammas.

På regeringens vägnar

Ardalan Shekarabi

Andrea Larsson

Kopia till

Statsrådsberedningen/Internrevision
Finansdepartementet/Ba
Regeringskansliets förvaltningsavdelning/Ekol
Riksdagens ombudsmän
Socialutskottet
Barnombudsmannen
Folkhälsomyndigheten
Kammarkollegiet
Nationell samverkan för psykisk hälsa (NSPH)
Socialstyrelsen
Sveriges Kommuner och Regioner